

**BANK KREDITLARI ORQALI LOYIHAVIY MOLİYALASHTIRISHNI SAMARALI
TASHKIL ETISHNING TAHLILIY KO'RSATKICHLARI**

Xalimova Zumrad

Bank-moliya akademiyasi magistratura tinglovchisi,

Abdurahimova Dilora Karimovna

DSc, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Korporativ moliya va qimmatli qog'ozlar kafedrasida dotsenti

Abstract: *It consists of a comprehensive study of the available sources of financial and credit support for the innovative sector in the Republic of Uzbekistan and an assessment of their impact on the development of the innovative sector. Strengths and weaknesses, threats and opportunities of the existing system of financing the innovative sector through bank loans are defined, and directions for its improvement are defined. Based on the use of regression analysis, possible changes in the volume of exports of high-tech products under the influence of sources of financial and credit support, such as the costs of scientific development and research, the volume of bank loans and the volume of foreign loans, are considered.*

Keywords: *design, bank loans, socio-economic activity, development institutions, manufacturing industry investments.*

Annotatsiya: *O'zbekiston Respublikasida innovatsion sohani moliyaviy-kredit qo'llab-quvvatlashning mavjud manbalarini har tomonlama o'rganish va ularning innovatsion sohani rivojlantirishga ta'sirini baholashdan iborat. Bank kreditlari orqali innovatsion sohani moliyalashtirishning mavjud tizimining kuchli va zaif tomonlari, tahdid va imkoniyatlari belgilab berilgan, uni takomillashtirish yo'nalishlari belgilab berilgan. Regressiya tahlilidan foydalanishga asoslanib, ilmiy ishlanmalar va tadqiqotlar xarajatlari, bank kreditlari hajmi, chet el kreditlari hajmi kabi moliyaviy-kredit qo'llab-quvvatlash manbalari ta'sirida yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti hajmidagi mumkin bo'lgan o'zgarishlar ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *loyihalashtirish, bank kreditlari, ijtimoiy-iqtisodiy faoliyat, rivojlanish institutlari, ishlab chiqarish sanoati investitsiyalar.*

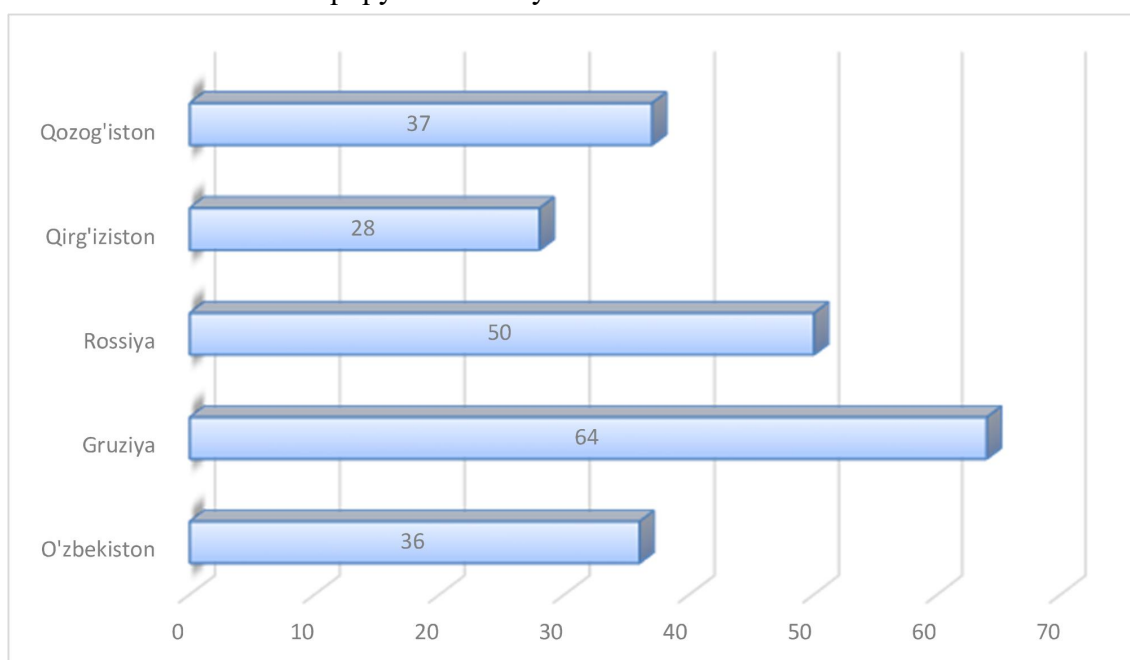
Bank kreditlari orqali loyihani moliyalashtirishning mohiyatini uning rivojlanish tarixini hisobga olmasdan aniqlash mumkin emas. Bank kreditlari orqali loyihani moliyalashtirishni davrlashtirishning ko'plab variantlarini o'rganish ular ushbu mexanizmning mohiyatini to'liq aniqlashga imkon bermasligini ko'rsatdi.

Shuni ta'kidlash kerakki, bank kreditlari orqali loyihani moliyalashtirish mexanizmida ko'plab iqtisodchilar investorlar va kreditorlarni aniqlaydilar. Ularning fikriga ko'ra, loyihani amalga oshirish uchun moliyaviy resurslarni oladigan loyiha kompaniyasi ushbu atamalarning an'anaviy ma'nosida na garovga, na kafillarga ega va bu manfaatdor tomonlar faqat loyihaning ijobiy pul oqimlariga tayanadi.

Bank tizimi oldida turgan muammolarni hal etishning umumiy yo'nalishi unda to'plangan resurslarni moliya bozorlaridagi spekulativ operatsiyalardan korxonalar bilan munosabatlarni kengaytirishga yo'naltirish zarurati bo'lib, bu iqtisodiyotning real sektorini takomillashtirishga xizmat qiladi. va bank tizimining o'zini rivojlantirish uchun zamin yaratadi. Iqtisodiyotning real sektori korxonalarini kreditlashni kengaytirishning zaruriy shartlari O'zbekiston Respublikasida

sanoat ishlab chiqarishining inqirozdan keyingi tiklanishi, tijorat banklarining resurs bazasini ma'lum darajada barqarorlashtirish va yangi bank texnologiyalarini rivojlantirishdir.

Bugungi kunda bank krediti orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish metodologiyasi bank tizimini rivojlantirish vositalaridan biri sifatida bank rentabelligining muhim tarkibiy qismidir. Tadqiqot natijalari O'zbekiston Respublikasi bank tizimini isloh qilish bilan bog'liq bo'lishi kerak. Moliya sektorini izchil isloh qilish jarayonida bir qator chora-tadbirlar amalga oshirildi, buning natijasida ilg'or bank biznesini yuritish va sektorda raqobat muhitini mustahkamlash uchun zarur huquqiy sharoitlar yaratildi.

1-rasm. Kreditlarning YaIMga nisbati (2022-yilgi holati)

2022-yil oxirida berilgan kreditlar hajmi YaIMning 36 foizini tashkil etdi, bu O'rta Osiyo mamlakatlari bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichdan ancha past.

1-rasm tahlilidan O'zbekiston Respublikasida 2022-yil oxirida berilgan kreditlar hajmi YaIMning 36 foizini tashkil etdi, bu o'rta Osiyo mamlakatlari kesimidagi o'rtacha qiymatdan past (o'rtacha 40 foizni tashkil etdi).

Shuningdek, O'zbekiston kreditlar berish bo'yicha Qozog'istondan keyin beshinchi o'rinni egallaganini ko'rish mumkin.

Buning sababi, O'zbekiston korxonalari yuqori foiz stavkalari va garov ta'minoti yo'qligi sababli moliyaviy qiyinchiliklar va yangi moliyalashtirishdan foydalanishning murakkablashuviga duch kelmoqda. Berilgan kreditlarning asosiy ulushi investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga to'g'ri keladi. Bank kreditlari orqali loyihaviy investitsiyani moliyalashtirish metodologiyasini yanada takomillashtirish va bankning mavqeini mustahkamlash maqsadida quyidagilar zarur:

- investitsiyalarni minimallashtirish va qoplash muddatini hisobga olgan holda investitsiya loyihasining iqtisodiy jozibadorligini to'g'ri baholash;
- loyiha barcha bosqichlarida iqtisodiy va texnologik xatarlarini kamaytirishga yordam

beradigan omillarni tahlil qilish va aniqlash;

- loyiha tashabbuskori texnik-iqtisodiy asoslash ko'rsatkichlarini bajarmaganlik omillarini aniqlashda investitsiya loyihasini yanada moliyalashtirishning maqsadga muvofiqligini tahlil qilish;

2021-2023-yillardagi inqirozgacha bo'lgan davrda asosiy kapitalga investitsiyalar hajmining o'sishi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning sezilarli darajada kirib kelishi, ichki jamg'armalarning ko'payishi va kreditlashning o'sishi fonida sodir bo'ldi. Bunga tashqi omillarning ijobiy o'zgarishlari, xususan, xom ashyo narxining uzoq davom etishi yordam berdi. Jahon moliya va tovar bozorlaridagi vaziyat barqaror edi.

2-rasm. Investitsiya bilan bank kreditlari orqali loyihaviy moliyalashtirishni o'zgarish dinamikasi

Natijada, jahon moliyaviy inqirozidan keyin iqtisodiy o'sishning tarkibiy tarkibiy qismining pasayishi fonida asosiy kapitalga investitsiyalar o'sish sur'ati sekinlashdi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmining qisqarishi yalpi qisqarishni yanada kuchaytirdi asosiy kapitalga investitsiyalar kirib kela boshladi. Asosiy kapitalga investitsiyalarning ikki xonali o'sish sur'ati (2016-2021-yillarda o'rtacha 29,2 foiz) jahon moliyaviy inqirozidan keyin qariyb 6 baravar kamayib, bir xonali raqamga o'zgardi.

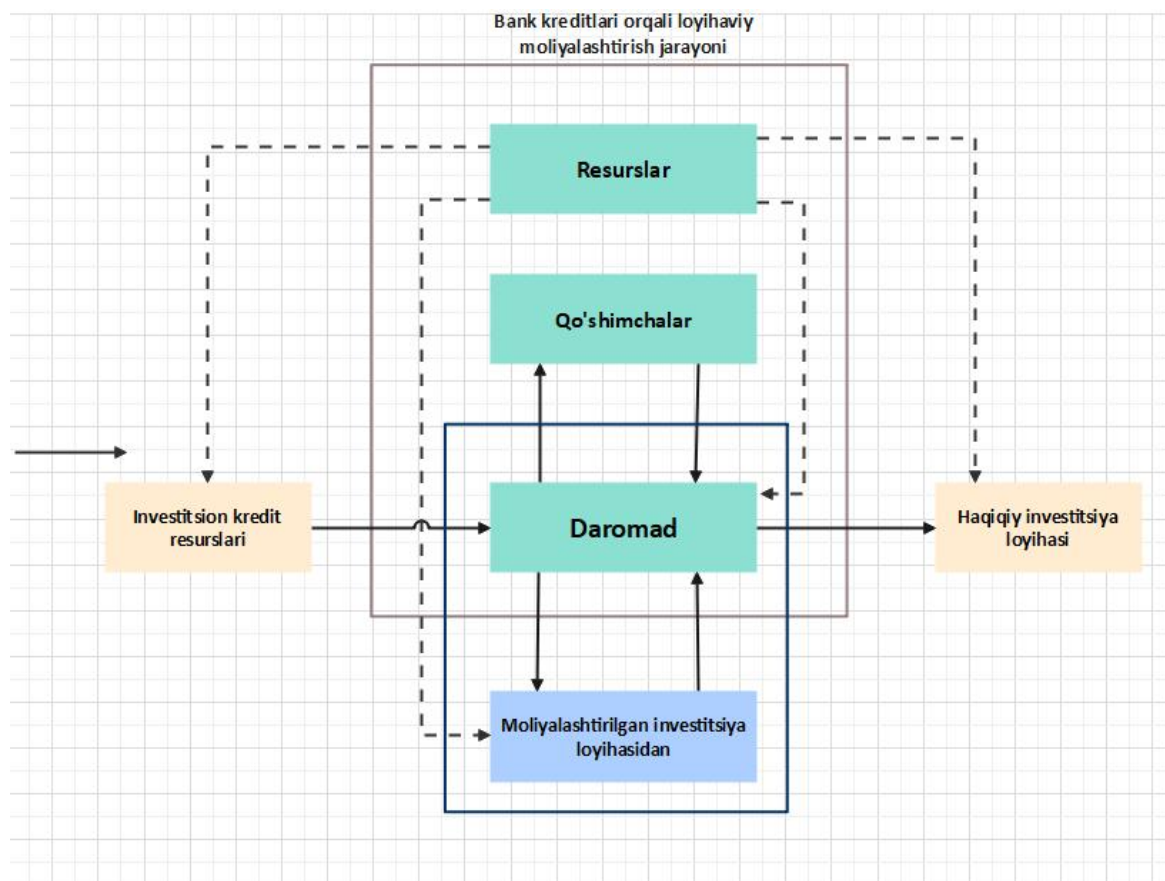
Bank kreditlash faqat real investitsiya loyihalarini kreditlash nuqtai nazaridan mustaqil ahamiyat kasb etadi, boshqa hollarda esa maxsus investitsiya loyihasi ishlab chiqilmaganda u muntazam kreditlashga aylanadi.

Bank mutaxassislari uchun bu muhim ahamiyatga ega, chunki bu erda real investitsiya loyihalarini kreditlash sohasi yangi jarayonlarni yaratish yoki mavjud jarayonlar va ishlab chiqarishni takomillashtirish va shu asosda qarz oluvchi kapitalini kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni amalga oshirishdir.

Ko'rib turganingizdek, loyihalash jarayonini va investitsiya kreditini investitsiya resurslarini yaratmasdan tasavvur qilib bo'lmaydi.

Resurslarni investitsiya qilish faqat ishlab chiqilgan investitsiya loyihasi mavjud bo'lganda amalga oshiriladi

3-rasm. Bank kreditlari orqali loyihaviy moliyalashtirishni samarali tashkil algoritmi

Lohiyalarni moliyalashtirish manbai sifatida bank krediti ma'lum afzalliklarga ega (investitsiya loyihasini chuqur o'rganishga qo'yiladigan talablar, investitsiya loyihasini amalga oshirishdan daromad olishdan oldin qarz mablag'larini olish imkoniyati, jalb qilingan mablag'lar harakatini nazorat qilish) va , chunki u investitsiya jarayonining maqsad va bosqichlariga to'liq mos keladi, shuning uchun investitsiya bank kreditining iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishdagi o'rni haqida gapirish juda dolzarbdir.

Bank faoliyatiga oid adabiy manbalar resurs bazasidagi investitsiya komponentini ta'kidlamaydi, garchi "uzoq muddatli" pulga bo'lgan ehtiyoj ta'kidlangan bo'lsa-da, shuning uchun dissertatsiya muallifining fikriga ko'ra, investitsiya-kredit resursi kabi tushunchalarni kiritish maqsadga muvofiqdir. va investitsiya-kredit salohiyatini ilmiy muomalaga kiritish zarur.

Investitsiya va kredit resursi tijorat bankining sof o'z kapitali, muddatli depozitlar, depozitlar va bir yildan ortiq muddatga qarz majburiyatlari, talab qilib olinmaguncha va uzoq muddatliga aylantirilgan qisqa muddatli depozitlar yig'indisi sifatida namoyon bo'ladi.

To'plangan mablag'lar zarur likvidlik zaxirasi miqdoriga kamaytirilishi kerak. Muallif investitsiya va kredit salohiyatini kengroq tushuncha sifatida tushunadi: u investitsion va kredit

resurslaridan tashqari real investitsiya loyihalarini kreditlashning tashkiliy-uslubiy ta'minoti, risklarni baholash va monitoringi, asbob-uskunalar, dasturiy ta'minot va malakali kadrlar bilan ta'minlashni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 16-iyuldagi "Xalqaro moliya institutlari va xorijiy hukumat moliya tashkilotlari ishtirokidagi loyihalarni tayyorlash va amalga oshirish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3857-sonli qarori.
3. G'ozibekov D.G., Nosirov E.I. O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish: risola. – T.: Iqtisod-moliya, 2007. – 92 b.
4. Azizov A.S. To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilishda moliyaviy-iqtisodiy va mamlakat xatarlarini kamaytirish / Iqt. fan. bo'y. fals. dokt. (PhD) diss. Avtoref. – T., 2021.
5. Nasriddinov F.N. Tijorat banklarida risk-menejment tizimini takomillashtirish yo'llari. i.f.n. diss. avtoref. – T., 2012 – 26 b.